1. **<u>חשיבות גמילות חסדים</u>**

אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר: הַפֵּאָה, וְהַבִּכּוּרִים, וְהָרָאָיוֹן, וּגְמִילוּת חֲסָדִים, וְתַלְמוּד תּוֹרָה.

אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא: כִּבּוּד אָב וָאֵם, וּגְמִילוּת חֲסָדִים, וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ; וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם. (משנה, מסכת פאה פרק א')

2. **<u>גמילות חסדים בדברי הרמב"ם</u>**

וגמילות חסדים הוא שם נופל על שני עניינים מן המצוות. האחד שיעזור האדם לישראל בממונו כגון צדקה ופדיון שבויים. והשני, שיעזור אותם בגופו כגון ניחום אבלים, ללוות את המתים ולבוא לחופת חתנים וכד'.

3. **<u>הגבלה בגמילות חסדים</u>**

ומה שנאמר "אֵין לָהֶם שִׁעוּר" הכוונה לעזור לאדם בגופו, אך כשיעזור אותו בממונו יש לו שיעור (הגדרה) והוא חמישית ממונו.

4. **<u>ביקור חולים</u>**

מצות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים ולהוציא המת ולהכניס הכלה וללוות האורחים ולהתעסק בכל צרכי הקבורה... וכן לשמח הכלה והחתן ולסעדם בכל צרכיהם, ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור. אף על פי שכל מצות אלו מדבריהם (של רבנן) הרי הן בכלל "ואהבת לרעך כמוך" (הכתובה בתורה) כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחיך בתורה ובמצות: (הלכות אבל פי"ד, ה"א)

5. **<u>מעלת ביקור חולים</u>**

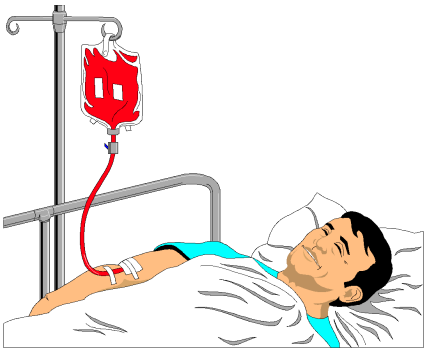

מצוה על הכל, אפילו גדול מבקר את הקטן. ומבקרין הרבה פעמים ביום וכל המוסיף משובח, ובלבד שלא יטריח. וכל המבקר את החולה כאילו נטל חלק מחליו והקל מעליו וכל שאינו מבקר כאילו שופך דמים: (הלכות אבל פי"ד, ה"ד)

6. **<u>חובת מבקר החולים</u>**

הנכנס לבקר את החולה לא ישב לא על גבי מטה ולא על גבי כסא ולא על גבי ספסל ולא על גבי מקום גבוה ולא למעלה ממראשותיו אלא מתעטף ויושב למטה ממראשותיו ומבקש עליו רחמים ויוצא: (הלכות אבל פי"ד, ה"ו)

פעילות חזרה

- לאלו מצוות לא נקבעה הגבלה?

- אלו שתי דרכים יש לקיום מצוות גמילות חסדים?

- האם יש הגבלה לקיום גמ"ח בגופו?

- לאיזו אמירה בתורה שייכת מצוות גמ"ח?

- מה חשוב שמבקר החולים יעשה?

---

1. **צדקה- מצוות עשה**

מצות עשה ליתן צדקה לעניי ישראל כפי מה שראוי לעני, אם הייתה יד הנותן משגת--שנאמר "פתוח תפתח את ידך, לו" (דברים טו,ח), ונאמר "והחזקת בו, גר ותושב וחי עימך" (ויקרא כה,לה), ונאמר "וחי אחיך, עימך" (ויקרא כה.לו). (זרעים, הלכות מתנות עניים פ"ז ה"א)

2. **חובת זהירות במצוות צדקה**

חייבין אנו להיזהר במצות צדקה, יתר מכל מצוות עשה--שהצדקה סימן לצדיקי זרע אברהם אבינו, שנאמר "כי ידעתיו, למען אשר יצווה . . ." (בראשית יח,יט). ואין כיסא ישראל מתכונן ודת האמת עומדת אלא בצדקה, שנאמר "בצדקה, תיכונני" (ישעיהו נד,יד); ואין ישראל נגאלין אלא בזכות הצדקה, שנאמר "ציון, במשפט תיפדה; ושביה, בצדקה" (ישעיהו א,כז). (זרעים, הלכות מתנות עניים פ"י ה"א)

3. **שלא לאמץ את הלב**

וכל הרואה עני מבקש, והעלים עיניו ממנו, ולא נתן לו צדקה--עובר בלא תעשה, שנאמר "לא תאמץ את לבבך, ולא תקפוץ את ידך, מאחיך, האביון" (דברים טו,ז). (זרעים, הלכות מתנות עניים פ"ז ה"ב)

4. **חובת התמיכה בעני**

שנצטוינו ליתן צדקה ולתמוך במסכנים ולהרחיב להם. וכבר בא הציווי על מצווה זו בביטויים שונים, אמר "פתח תפתח את ידך וגו'. הכוונה בכל הפסוקים האלה היא אחת, והיא שנכלכל ענייינו ונתמכנו די מחסורו. (ספר המצוות, מצווה קצ"ה)

5. **כשעני אינו רוצה לקבל צדקה**

עני שאינו רוצה ליקח צדקה, מערימין עליו ונותנין לו לשם מתנה או לשם הלוואה; ועשיר המרעיב את עצמו, ועינו צרה בממונו שלא יאכל ממנו ולא ישתה--אין משגיחין בו. (זרעים, הלכות מתנות עניים פ"ז ה"ט)

6. **צדקה לפני התפילה**

גדולי החכמים היו נותנין פרוטה לעני קודם כל תפילה, ואחר כך מתפללין--שנאמר "אני--בצדק, אחזה פניך" (תהילים יז,טו). (זרעים, הלכות מתנות עניים פ"י הט"ו)

פעילות חזרה

- _____ .בבקשה לכתוב לפחות שלושה פסוקים (או חלקיהם) המלמדים מצוות הצדקה

_____

_____

- _____ ?חבריך לכתה רוצים לתת צדקה לעני, אולם הוא מסרב. מה תעשו

_____

- ר להתעלם מהעני

1. **<u>מתן צדקה ברצון</u>**

כל הנותן צדקה לעני בסבר פנים רעות, ופניו כבושות בקרקע--אפילו נתן לו אלף זהובים, איבד זכותו או הפסידה. אלא נותן לו בסבר פנים יפות ובשמחה, ומתאונן עימו על צרתו, ומדבר לו דברי תחנונים ונחמות. (זרעים, מתנות עניים פ"י ה"ד)

2. **<u>חובת ההשתתפות בצער העני</u>**

שאל העני ממך, ואין בידך כלום ליתן לו--פייסהו בדברים. ואסור לגעור בעני, או להגביה הקול עליו בזעקה--מפני שליבו נשבר ונדכה; ואוי למי שהכלים את העני, אוי לו; אלא יהיה לו כאב בין ברחמים בין בדברים. (זרעים, מתנות עניים פ"י ה"ה)

3. **<u>חובת מתן ההלוואה</u>**

שנצטוינו להלוות לעני כדי להרחיב לו ולהקל על ענייניו, ומצווה זו יותר גדולה וחמורה ממצוות צדקה. (ספר המצוות מצווה קצ"ז)

4. **<u>דרגות במתן צדקה</u>**- **<u>המעולה שבהן</u>**

שמונה מעלות יש בצדקה, זו למעלה מזו: מעלה גדולה שאין למעלה ממנה--זה המחזיק בידי ישראל שמך, ונותן לו מתנה או הלוואה, או עושה עימו שותפות, או ממציא לו מלאכה, כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות ולא ישאול; ועל זה נאמר "והחזקת בו, גר ותושב וחי עימך" (ויקרא כה,לה), כלומר החזק בו שלא ייפול ויצטרך. (זרעים, מתנות עניים פ"ט ה"ז)

5. **<u>דרגות במתן צדקה</u>**- **<u>הבינוניות שבהן</u>**

פחות מזה--הנותן צדקה לעניים, ולא ידע למי נתן, ולא ידע העני ממי לקח, שהרי זו מצוה לשמה: פחות מזה--שידע הנותן למי ייתן, ולא ידע העני ממי לקח: פחות מזה--שידע העני ממי נטל, ולא ידע הנותן (זרעים, מתנות עניים פ"ט ה"ח-י)

6. **<u>דרגות במתן צדקה</u>**- **<u>הפחותות שבהן</u>**

פחות מזה--שייתן לעני בידו, קודם שישאול. פחות מזה--שייתן לו כראוי ליתן לו, אחר שישאול. פחות מזה--שייתן לו פחות מן הראוי, בסבר פנים יפות. פחות מזה--שייתן לו, בעצב. (זרעים, מתנות עניים פ"ט הלכה י"א-י"ד)

פעילות חזרה

- במתן צדקה ישנם שני דברים חשובים שאנחנו חייבים להקפיד עליהם בעת מתן הצדקה, מהם?
_____
- תושבים בשכונה התארגנו לאיסוף כסף כדי לסייע למשפחה במצוקה. כתוב להם מהי הדרך הטובה ביותר לניצול כסף זה לסיוע למשפחה-
_____
_____
- מהי הדרך הגרועה ביותר למתן צדקה?

1. **<u>חובת הלוואה לעני</u>**

מצות עשה להלוות לעניי ישראל, שנאמר "אם כסף תלווה את עמי, את העני עימך" (שמות כב,כד): יכול רשות, תלמוד לומר "העבט, תעביטנו . . ." (דברים טו,ח). ומצוה זו, גדולה מן הצדקה על העני השואל--שזה כבר נצרך לשאול, וזה עדיין לא הגיע למידה זו. והתורה הקפידה על מי שימנע מלהלוות לעני, שנאמר "ורעה עינך באחיך האביון . . ." (דברים טו,ט). (זרעים, הלכות לווה ומלווה פ"א ה"א)

2. **<u>אסור לנגוש את העני</u>**

כל הנוגש את העני, והוא יודע שאין לו מה יחזיר לו--עובר בלא תעשה, שנאמר "לא תהיה לו, כנושה" (שמות כב,כד). (זרעים, הלכות לווה ומלווה פ"א ה"ב)

3. **<u>אסור ללחוץ את העני החייב</u>**

אסור לאדם להיראות לבעל חובו, בזמן שיודע שאין לו, אפילו לעבור לפניו: שלא יפחידו או יכלימו, אף על פי שאינו תובעו; ואין צריך לומר, אם תבעו. וכשם שאסור לזה לתבוע--כך אסור ללווה לכבוש ממון חברו שבידו ולומר לו לך ושוב, והוא יש לו: שנאמר "אל תאמר לריעך, לך ושוב" (משלי ג,כח). (זרעים, הלכות לווה ומלווה פ"א ה"ג)

4. **<u>חובה על העני להשתמש כראוי בכספי ההלוואה</u>**

וכן אסור ללווה ליקח ההלוואה, ולהוציאה שלא לצורך ולאבדה, עד שלא ימצא בעל חוב מאיין יגבה, אף על פי שהמלווה עשיר גדול. ועושה זה--רשע הוא, שנאמר "לווה רשע, ולא ישלם" (תהילים לז,כא). וציוו חכמים, יהי ממון חברך חביב עליך כשלך. (זרעים, הלכות לווה ומלווה פ"א ה"ד)

5. **<u>לנהוג ברחמים</u>**

כל המרחם--מרחמין עליו, שנאמר "ונתן לך רחמים וריחמך והרבך" (דברים יג,יח); וכל מי שהוא אכזרי ואינו מרחם, יחוש לייחוסו--שאין האכזריות מצויה אלא בגויים, שנאמר "אכזרי המה ולא ירחמו" (ירמיהו נ,מב). (זרעים, הלכות מתנות עניים פ"י ה"ג)

6. **<u>חובה לדאוג ליהודים אחרים</u>**

כל ישראל והנלווה אליהם--כאחים הם, שנאמר "בנים אתם, לה' אלוהיכם" (דברים יד,א); אם לא ירחם האח על אחיו, מי ירחם עליו. ולמי עניי ישראל נושאין עיניהן, הלגויים ששונאין אותן ורודפים אחריהם--הא אין עיניהן תלויות, אלא לאחיהן. (זרעים, הלכות מתנות עניים פ"י ה"ד)

פעילות חזרה

- מאלו מילים בתורה מוכיח הרמב"ם שיש מצווה וחובה להלוות לעני?

_____

- _____ כל ישראל אחים"- כיצד צריך להתנהג לאור כלל זה, לפי דברי הרמב"ם?

_____

- _____ לאחר שהעני קיבל את ההלוואה, כיצד עליו לנהוג בכסף?